

Challenges of Police Management in Preventing Crimes in the Marginal Areas of Birjand

Received: 28, June, 2023

Accepted: 10, December, 2023

Article type: Research Article

PP: 97-126

DOI:

[10.22034/ENTEZAM.2023.127398](https://doi.org/10.22034/ENTEZAM.2023.127398)

[8.2540](https://doi.org/10.22034/ENTEZAM.2023.127398)

Ali Osanlo

Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Command and Headquarters, Amin Police University (Corresponding Author). Email: Ali.osanlu@yahoo.com

Alireza Jazini

Associate Professor, Department of Police Prevention, Faculty of Command and Headquarters, Amin Police University. Email: Alirj1101@gmail.com

Mahdi Alvandi

MA Graduate in Command and Management, Amin Police University. Faculty of command and headquarters. Email: mhmdhrywndy@gmail.com

Abstract

Background and objectives: With the development of migration from the countryside to the city, the development of marginalization in urban centers and the increase in crimes and the challenges of the police in preventing and reducing crimes in these areas have been the attention of many experts and officials in the past few decades. The main purpose of this research was to examine the challenges of police management in preventing crimes in the marginal areas of Birjand city.

Methodology: The research method is qualitative and exploratory. The statistical population included commanders and administrative managers, judges, and professors working in Birjand University, who were interviewed in depth with 19 people using the purposeful judgment sampling method. Thematic analysis method was used to analyze the interviews and "MAXQDA" version 20/20 software was used to analyze the data.

Findings: The important challenges of police management in the prevention of crimes were identified in the form of four main themes, including management factors, factors related to equipment, factors related to criminals, and urban factors and sixteen sub-themes. The important challenges of police management in the social prevention of crimes were identified in the form of five main themes, including safety factors, occupational factors, educational factors, management factors, and communication factors and fourteen sub-themes. The challenges of police management in criminal prevention of crimes were identified in the form of three main themes, including behavioral factors, legal factors, and organizational factors and nine sub-themes.

Results: If the necessary legal and judicial foundations are provided for the police and the necessary facilities and resources are reduced and the obstacles to the police implementation are reduced, the possibility of the police success in preventing crimes in the marginal areas will be very high. With this definition, these platforms are at the disposal of the three forces and also subject to the cooperation of the people. Therefore, the success of the police to prevent crimes in the city and especially in the marginal areas largely requires the coordination and cooperation of extra-organizational centers and people at the macro level and in the internal field to remove intra-organizational obstacles.

Keywords: Challenge, Police management, Prevention, Crime, Marginalization.

Citation(APA): Osanlo, Ali; Jazini, Alireza; Alvandi, Mahdi. (2023). "Challenges of Police Management in Preventing Crimes in the Marginal Areas of Birjand", *Journal of Social Order*, 15(4), pp. 97-126.

Doi: [10.22034/ENTEZAM.2023.1273988.2540](https://doi.org/10.22034/ENTEZAM.2023.1273988.2540)

چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند

چکیده

زمینه و هدف: با توسعه مهاجرت از روستابه شهر، توسعه حاشیه‌نشینی در مراکز شهری و افزایش جرائم و چالش‌های پلیس در پیشگیری و کاهش جرائم در این مناطق مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران و مسئولان در چند دهه گذشته بوده است. هدف اصلی این تحقیق، بررسی چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین شهر بیرجند بوده است.

روش: روش انجام پژوهش، کیفی از نوع اکتشافی می‌باشد. جامعه آماری شامل فرماندهان و مدیران انتظامی، قضات دادگستری و استادان شاغل در دانشگاه بیرجند بود که با روش نمونه‌گیری قضاوتی هدفمند با تعداد ۱۹ نفر مصاحبه عمیق شد. در تحلیل مصاحبه‌ها از روش تحلیل مضمون و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار «مکس کیودا» نسخه ۲۰/۲۰ استفاده شد.

یافته‌ها: چالش‌های مهم مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی از جرائم در قالب چهار مضمون اصلی شامل عوامل مدیریتی، عوامل مرتبط با تجهیزات، عوامل مرتبط با مجرمان و عوامل شهری و شازنده مضمون فرعی شناسایی شدند. چالش‌های مهم مدیریت انتظامی در پیشگیری اجتماعی از جرائم در قالب پنج مضمون اصلی شامل عوامل ایمنی، عوامل شغلی، عوامل آموزشی، عوامل مدیریتی و عوامل ارتباطی و چهارده مضمون فرعی شناسایی شدند. چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری کیفری از جرائم در قالب سه مضمون اصلی شامل عوامل رفتاری، عوامل قانونی و عوامل سازمانی و نه (۹) مضمون فرعی شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری: در صورتی که بسترهای قانونی و قضایی لازم برای پلیس فراهم شود و امکانات و منابع لازم تأمین و موانع اجرایی پلیس کاهش یابد، امکان موفقیت پلیس در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بسیار زیاد خواهد بود. با این وصف، این بسترها در اختیار قوای سه‌گانه و نیز منوط به همکاری مردم است؛ بنابراین، موفقیت پلیس برای پیشگیری از جرائم در شهر و مخصوصاً مناطق حاشیه‌نشین تا حدود زیادی مستلزم هماهنگی و همکاری مراکز برون‌سازمانی و مردم در سطح کلان و در حوزه داخلی رفع موانع درون‌سازمانی است.

کلیدواژه‌ها: چالش، مدیریت انتظامی، پیشگیری، جرم، حاشیه‌نشینی.

دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۷

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۹

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۹۷-۱۲۶

شناسه دیجیتال (DOI):

[10.22034/ENTEZAM.2023.1273988.2540](https://doi.org/10.22034/ENTEZAM.2023.1273988.2540)

علی اصانلو

دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده فرماندهی و ستاد دانشگاه علوم انتظامی. نویسنده مسئول. رایانامه:

Ali.osanlu@yahoo.com

علیرضا جزینی

دانشیار گروه پیشگیری انتظامی دانشکده فرماندهی و ستاد دانشگاه علوم انتظامی. رایانامه:

Alirj1101@gmail.com

مهدی الوندی

دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته فرماندهی و مدیریت دانشگاه علوم انتظامی امین. دانشکده فرماندهی و ستاد. رایانامه:

mhmdhrywndy@gmail.com

استناد (APA): اصانلو، علی؛ جزینی، علیرضا؛ الوندی، مهدی. (۱۴۰۲). «چالش‌های

مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند». نشریه علمی انتظام

اجتماعی، ۱۵(۴)، صص ۹۷-۱۲۶.

شناسه دیجیتال: [10.22034/ENTEZAM.2023.1273988.2540](https://doi.org/10.22034/ENTEZAM.2023.1273988.2540)

آمارها نشان می‌دهد بیش از نیمی از مردم جهان در شهرها زندگی می‌کنند و تا سال ۲۰۵۰ جمعیت شهری جهان به ۶۶ درصد خواهد رسید (کیانی‌سلمی و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۶۱). در حاشیه تمام شهرهای بزرگ دنیا حاشیه‌نشینان وجود دارند که ۳۰ درصد ساکنان مناطق شهری کشورهای در حال توسعه را به خود اختصاص می‌دهند (بختیاری و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۶۷). رشد جمعیت شهری جهان از سال ۱۹۹۰، ظرفیت دولت‌ها برای تأمین مسکن مناسب را به چالش کشیده؛ به طوری که تشکیل زاغه، نشانه‌ای از هزینه تحمل‌ناپذیر مسکن رسمی است (ربیکا و اجوچوکو^۱ و همکاران، ۲۰۱۸).

با رشد چشمگیر سکونتگاه‌های غیررسمی، چالش‌های مدیران شهری تشدید شده است (گراهام ساندرز و همکاران، ۲۰۱۶^۲). چنانچه انزو و همکاران^۳ (۲۰۱۹) تأکید می‌کنند، سکونتگاه‌های غیررسمی چالش‌های اساسی برای توسعه شهرها را نمایندگی می‌کنند و با وجود محرومیت‌های اجتماعی، لکه‌های نامطلوب بافت شهری محسوب می‌شوند (نیراج و ساندرز^۴، ۲۰۱۹).

امروزه پدیده نابسامان رشد شهرنشینی، که با افزایش جرائم و ناهنجاری‌های شهری همراه است، زندگی شهروندان را دچار مشکلات فراوانی کرده و پیامدهای منفی گسترده‌ای را به دنبال داشته است که ظهور محله‌های حاشیه‌نشین به‌عنوان نماد جرائم اجتماعی و تجلی نابرابری فضایی در توزیع امکانات از بارزترین پیامدهای آن است (نصراصفهانی و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۱).

بی‌شک در وقوع جرم، محیط تأثیر بسزایی دارد. چنانچه کیخا و مرادی (۱۳۹۴) مشکلات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در مناطق حاشیه‌ای را در افزایش وقوع جرائم اجتماعی و امنیت این مناطق اثرگذار دانسته‌اند. اعمال بزهکارانه‌ای از قبیل سرقت، قتل عمد، نزاع‌های جمعی، اعتیاد و خرید فروش

-
1. Rebecca & Ogochukwu
  2. Graham Saunders, Dani, Barrington, Sridharan & Meo
  3. Enzo, Zambrano-Verratti & Reinout
  4. Neeraj & Sandra

مواد مخدر و نوشیدنی‌های الکلی، جرائم تصرف عدوانی، اخاذی، خشونت‌های جنسی، روسپی‌گری و کودک‌آزاری پس از شکل‌گیری حاشیه‌نشینی به‌وجود می‌آیند.

براساس مطالعات، از مهم‌ترین پیامدهای مناطق حاشیه‌نشین در ایران می‌توان به ساخت‌وساز نامناسب، فقر فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، بیکاری و اشتغال کاذب، افزایش جرم و جنایت، فساد و فحشا و مصرف بیش‌ازحد مواد مخدر در مقایسه با سایر مناطق شهری اشاره کرد (جمشیدی، ۱۳۹۲، ۲۲۷) که سالانه خسارات مالی، جانی و روانی زیادی به شهروندان و خانواده‌ها وارد می‌کند. امروزه پیشگیری از جرم به اصلی‌ترین راهبرد در حوزه مبارزه با جرائم شهری تبدیل شده و شکل‌گیری واحدهای پلیس پیشگیری یکی از این راهکارها بوده است ولی تمامی راهکارهای صورت‌گرفته در این زمینه نتوانسته است در کاهش چشم‌گیر جرائم و افزایش امنیت اجتماعی شهروندان در کشور تأثیرگذار باشد (فرزنامی‌نژاد، ۱۳۹۷، ۵).

شهر بیرجند در پی تحولات ناشی از گسیختگی ارتباط متقابل شهر و روستا و مرکز استان شدن، به‌یک‌باره رشد غیرقابل‌تصور پیدا کرد. پدیده خشکسالی طی ۱۲ الی ۱۳ سال اخیر، علاوه بر خشکاندن منابع آبی، زمینه فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری را به‌کلی از بین برده است و به‌عنوان مهم‌ترین عامل مهاجرت روستاییان به شهر و مناطق حاشیه‌ای از جمله مهرشهر، کوی کارگران، کوی موسی‌بن‌جعفر (ع) و کوی جوادیه و نیز روستاهای حاشیه‌نشین امیرآباد پایین، حاجی‌آباد پایین، چهکنند و دستگرد به‌حساب می‌آید. با عنایت به افزایش روزافزون جمعیت به‌همراه توسعه فزاینده مناطق حاشیه‌نشین، از مسائلی که روزبه‌روز خود را بیشتر نمایان می‌کند افزایش جرائم و ناهنجاری‌های اجتماعی است. که عواملی مثل کمبود نیروی انتظامی و امنیتی، تنوع فرهنگی و قومی، پایین‌بودن نسبی سطح فرهنگ ساکنین، آزادی نسبی از قیدوبندهای روستاهای مبدأ (زادگاهشان) و کنترل اجتماعی ضعیف و از همه مهم‌تر پایین‌بودن سطح درآمد در رشد جرائم و ناهنجاری‌ها مؤثر بوده است و طبق بررسی‌های انجام‌شده بیشترین جرائم به‌ترتیب مربوط به اعتیاد و خریدوفروش

و نگهداری موادمخدر، مفسد اخلاقی، سرقت، تصرف غیرقانونی، تجمعات غیرقانونی و نزاع‌های دسته‌جمعی و تهدید محیط‌زیست و بهداشت عمومی بوده است (آرزومندان و مکانیکی، ۱۳۹۴، ۲۳).

هدف اصلی پژوهش حاضر، احصاء چالش‌های مدیریتی انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند است؛ لذا پرسش اصلی پژوهش عبارت است از: چالش‌های مدیریتی انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند کدام‌اند؟

پیشینه و مبانی نظری

الف) پیشینه

شربتیان و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «میزان تأثیر عملکرد پلیس جامعه‌محور در مقابله با جرائم از دیدگاه شهروندان حاشیه‌نشین شهر مشهد» نشان دادند که ۳۲ درصد از تغییرات مقابله با جرائم توسط مؤلفه‌های پلیس جامعه‌محور تبیین می‌شود.

سیدعلی‌پور و گودرزی (۱۴۰۰)، در تحقیقی با عنوان «چالش‌های برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت شهری در جرم‌خیزی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی: منطقه ۱۴ شهرداری تهران)» معتقد است، یکی از عوامل مهم در افزایش میزان آسیب‌های اجتماعی، وجود مناطق و مکان‌های جرم‌خیز است. تحقیقات نشان می‌دهد میان میزان ارتکاب جرم و ویژگی‌های محل وقوع جرم رابطه معناداری وجود دارد. امروزه بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌ای شهری و به‌ویژه کلان‌شهرها به محلی برای فسادهای اخلاقی، آسیب‌های اجتماعی، جرم و جنایت تبدیل شده‌اند.

یوسفی و شیداییان (۱۳۹۸)، پژوهشی با عنوان «ارزیابی ساختار پیشگیری از جرم در قوه قضائیه با نگاهی بر آموزه‌های فقهی» انجام دادند. مطالعات نشان داد ساختار و تصمیمات سازمانی پیشگیری از جرم در قوه قضائیه بر مبنای پیشگیری‌های فرهنگی و اجتماعی، پیشگیری‌های وضعی، پیشگیری‌های

امنیتی و انتظامی، پیشگیری‌های قضایی، پیشگیری‌های مردمی و مشارکت‌های مدنی شکل یافته است. یافته‌های تحقیق حکایت از آن دارد علی‌رغم توفیق این دستگاه در برپایی ساختار سازمانی پیشگیری از جرم، در عرصه اجتماعی چالش‌های جدی و کاستی‌های قابل توجهی در این حوزه وجود دارد.

رجب‌زاده چناری و همکاران (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان «پیشگیری از وقوع جرائم ثانویه در پرتو برنامه‌های پلیس اجتماع‌محور (مطالعه موردی: شهرستان بابل)» انجام دادند. نتایج نشان داد علت اصلی ارتکاب جرائم ثانویه، وجود وضعیت سابق برای ارتکاب اولیه جرم و عدم پذیرش آنان توسط جامعه به دلیل برچسب موجود، مقایسه قبح رفتار ارتكابی خود با مجرمین یقه‌سفید و از بین رفتن قبح آن، تشکیل خرده‌فرهنگ منحرفانه و مجرمانه و عادی شدن است که باعث تقویت خودانگاره منفی و تبدیل مجرم اولیه به ثانویه می‌گردد. البته، وجود پلیس اجتماع‌محور در نظام عدالت کیفری ایران با اجرای برنامه‌های خود در قالب طرح‌های مکننا، رعد، فاتح، نصرت و ظفر می‌تواند نقش مؤثری را در پیشگیری از بروز خودانگاره منفی از طریق حذف برچسب‌زنی و باز اجتماعی شدن مجرمین اولیه در جرائم کم‌اهمیت ایفا نماید؛ هرچند پلیس در اجرای موفقیت‌آمیز این طرح‌ها با مشکلاتی و کاستی‌هایی از قبیل تأمین بودجه کافی و تأسیس کارگاه برای اشتغال مجرمین اولیه مواجه است.

درویشی، محمدی‌مقدم و میرزاخانی (۱۳۹۷)، در تحقیقی با عنوان «تأثیر اقدامات مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی از جرم» به این نتیجه رسیدند که مجموع اقدام‌های فرماندهی انتظامی تهران بزرگ در رابطه با پیشگیری وضعی، در وضعیت موجود ضعیف و در وضعیت مطلوب خیلی ضعیف است. بر اساس بار عاملی محاسبه‌شده برای مؤلفه‌های پیشگیری وضعی، مؤلفه اقدامات مشارکتی - تعاملی رتبه اول را به خود اختصاص داده است.

سوهن^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «جرائم مسکونی و محیط ساخته‌شده محله؛ بررسی اثربخشی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی

1. Sohn

(سپتد)»، به بررسی رابطه جرم و جنایت در مجتمع‌های مسکونی و محیط ساخته‌شده محله پرداخته و به این نتیجه رسیده است که با بررسی تکنیک‌های مختلف طراحی محیطی جرم‌ستیز و تأکید بیشتر بر افزایش کیفیت زندگی در محله و افزایش چشمان ناظر در خیابان بوده است.

ویزل دیبورا^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «رویکردهای پلیسی برای پیشگیری از جرم»، به این نتیجه رسید که پلیس و شهروندان جامعه باید شیوه‌های جدیدی را به منظور همکاری با یکدیگر شکل دهند. این شیوه‌های نوین باید در فضایی مطرح شوند که هم پلیس و هم مردم بتوانند به‌طور مشترک مسائل را شناسایی کنند، راه‌حل‌ها را پیشنهاد کنند و تغییرات لازم را به انجام برسانند. طی چهارده ماه اجرای برنامه که در واقع آزمایشگاهی برای آزمون نقش عموم در مراقبت‌های پلیس فراهم شده بود، نشان داده شد که سطوح مشارکت سازمان‌یافته در نواحی اصلی به شکل معناداری بالاتر از نواحی کنترل است.

ب) مفاهیم

مدیریت انتظامی

مدیریت انتظامی^۲ تعریفی خارج از حوزه مدیریت ندارد ولیکن، موضوع هدف‌گذاری، آن را از سایر تعاریف متمایز می‌سازد؛ لذا با این ویژگی مدیریت انتظامی را می‌توان این‌گونه بیان کرد:

«مدیریت انتظامی علم و هنر به‌کارگیری کلیه امکانات مادی و معنوی پلیس شامل نیروی انسانی، سرمایه، فناوری، مواد اولیه و اطلاعات به‌منظور برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و رهبری و نظارت و کنترل، برای دستیابی به اهداف سازمانی که همانا برقراری و حفظ نظم و امنیت در جامعه است.» یکی از وظایف نیروی انتظامی، مداخله، کنترل و مدیریت پیشگیری از جرائم است. این وظیفه با توجه به پیچیدگی‌های خاصی که دارد از وظایف سنگین و

1. Weisel, Deborah

2. Disciplinary Mngement

پراهمیت پلیس در عرصه‌های مختلف اجتماعی است (مصطفی‌نژاد، ۱۳۸۹، ۱۲).

جرم

اهمیت دانستن مفهوم جرم در این است که تا وقتی که شناخته نشود، نمی‌توان از پیشگیری آن، سخن به‌میان آورد (عبدالرحمانی و کشتکار، ۱۳۹۳، ۴۲۰). صاحبان اندیشه هرکدام با توجه به حوز تخصصی خود، تعریفی از جرم ارائه کرده‌اند؛ بنابراین، تعریف خاصی که مورد قبول همه آن‌ها باشد، وجود ندارد. حقوق دانان به تعریفی که قانون از جرم نموده بسنده کرده‌اند، درحالی‌که جامعه‌شناسان براساس معیارهای جامعه‌شناختی به تعریف جرم پرداخته‌اند. جرم، پدیده‌ای اجتماعی است یعنی بدون اجتماع قابل تصور و تحقیق نیست (عبدی، ۱۳۹۱، ۱۵). مفاهیم کجروی و انحراف بسیار کلی‌تر و گسترده‌تر از جرم هستند زیرا جرم فقط به آن دسته از کردارهای ناهمنا اطلاق می‌شود که به نقض قانون می‌انجامند (هزارجریبی و صفری‌شالی، ۱۳۸۸). جرم توسط افرادی که قدرت سیاسی و اجتماعی را در دست دارند به‌صورت مجموعه‌ای از قوانین جنایی تفسیر و بیان می‌شود اما اثبات انحرافات و کجروبودن وابسته به تعریف اکثریت افراد جامعه بدون وجود قانون خاصی می‌باشد. مفهوم جرم هم از دو نظر قابل تأمل و مطالعه است؛ اول از نظر اجتماعی، مفهوم جرم نظیر مفهوم اخلاق متغیر و در حال تحول است و آن عملی است که نظم اجتماعی را نقض کرده باشد و این نظم در هر عصر متناسب و درخور تمدن و سطح افکار و عقاید همان عصر می‌باشد؛ و دوم، از نظر حقوقی جرم عملی است که قابل مجازات باشد (مداح و شریفی، ۱۳۹۰).

در حقوق کیفری ایران هر فعل یا ترک فعل که مطابق قانون، قابل مجازات یا مستلزم اقدامات تأمینی و تربیتی باشد، جرم محسوب می‌شود و هیچ امری را نمی‌توان جرم دانست، مگر به‌موجب قانون برای آن مجازات و یا اقدامات تأمینی یا تربیتی تعیین شده باشد (قانون مجازات اسلامی، ۱۳۸۳، ماده ۲). دیدگاه فقهی توجه خاص به تزییع حق‌الله و حق‌الناس دارد و جرم شامل

مسائلی می‌شود که دارای مفاسد شخصی و اجتماعی است (کی‌نیا، ۱۳۹۳، ۶۹).

پیشگیری از جرم

پیشگیری از جرم در مفهوم خاص، تدابیر پیشگیرانه ناظر بر اقداماتی است که فاقد صبغه کیفری بوده و در راستای پیشگیری جمعی از بزهکاری به کار می‌رود، ولی در مفهوم عام، اقدامات واجد صبغه کیفری و پیشگیری از تکرار بزه را نیز شامل می‌شود. پیشگیری در مفهوم کیفری و غیرکیفری آن دارای انواع و مصادیق گوناگونی است. پیشگیری کیفری از طریق بازدارندگی عام و خاص، ناتوان‌سازی، اصلاح و تربیت و ترمیم خسارات بزه‌دیده حاصل می‌شود. پیشگیری غیرکیفری نیز که شامل دو نوع وضعی و اجتماعی است، شامل طیف گسترده‌ای از تدابیر و اقدامات پیشگیرانه است (یوسفی و شیدائیان، ۱۳۹۸، ۳).

پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی شامل اقدامات غیرکیفری است که هدفشان جلوگیری از به‌فعلیت‌رسیدن اندیشه مجرمانه با تغییردادن اوضاع و احوال خاصی است که یک سلسله جرائم مشابه در آن شرایط به‌وقوع پیوسته یا ممکن است در آن اوضاع و احوال ارتکاب یابد (ذوالفقاری و فعال، ۱۳۹۴، ۲۲). ژرژ پیکا^۱، پیشگیری وضعی را «اقدام به محدود کردن فرصت‌های ارتکاب جرم یا مشکل‌تر کردن تحقق این فرصت برای مجرمین بالقوه می‌داند». رونالد کلارک^۲ در تعریف پیشگیری وضعی می‌گوید: پیشگیری وضعی شامل اقداماتی است برای کاهش فرصت که متضمن طراحی و مدیریت صحنه و محل وقوع جرم است؛ به‌طوری‌که زحمات و خطرات ناشی از اقدام برای ارتکاب جرم را افزایش دهد (درویشی، ۱۳۹۹، ۳۹). نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که عوامل پیشگیری وضعی می‌تواند به‌طور چشمگیری اتخاذ نگرش‌های منفی نسبت به رفتارهای نادرست را ارتقا بخشد (صفا و همکاران، ۲۰۱۸).

1. Georgepika
2. Ronald Clark

پیشگیری اجتماعی

پیشگیری اجتماعی در واقع همان پیشگیری کنشی یا غیرکیفری یا پیشینی است که پیش از ارتکاب جرم صورت می‌گیرد. این اقدامات از تربیت و آموزش فرد از محیط اجتماعی آغاز می‌شود و در سطح جامعه نیز روند تربیتی و آموزشی ادامه می‌یابد. همچنین در این نوع پیشگیری به ایجاد سازوکارهای مناسب اجتماعی در زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی نیز توجه خاص می‌شود (شیری، ۱۳۸۶، ۱۸). از نظر کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی پیشگیری اجتماعی عبارت است از تدابیر و روش‌های آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دولت، نهادها و سازمان‌های غیردولتی و مردمی در زمینه سالم‌سازی محیط اجتماعی و محیط فیزیکی برای حذف یا کاهش عوامل اجتماعی وقوع جرم» (ذوالفقاری و فعال، ۱۳۹۴، ۳۱).

پیشگیری کیفری

پیشگیری واکنشی یا کیفری از نظر ماهوی اقدامی پسینی است و پس از ارتکاب رفتار مجرمانه با استفاده از ابزارهای کیفری از رهگذر نظام عدالت کیفری اعمال می‌شود (ذوالفقاری و داودی‌دهاقانی، ۱۳۹۸، ۴۳). به این نوع پیشگیری، پیشگیری قضایی هم گفته می‌شود. پیشگیری قضایی عبارت است از تدابیر و اقدام‌های دستگاه قضایی در خصوص اصلاح مجرمان و استفاده مناسب از قرارهای تأمین و ضمانت اجراها و جلب اعتماد عمومی نسبت به نهادهای عدالت کیفری که بعد از ارتکاب جرم صورت می‌پذیرد تا از تکرار جرم در آینده جلوگیری شود. این نوع از پیشگیری، عمدتاً ناظر به پیشگیری از تکرار جرم است (بوسفی و شیدائیان، ۱۳۹۸).

مناطق حاشیه‌نشین

مناطق حاشیه‌ای اولین توقفگاه برای گروه‌هایی مهاجر مناطق فرودست و پناهگاهی برای افراد کم‌درآمد شهری محسوب می‌شود. حاشیه‌نشینان کسانی هستند که در سکونتگاه‌های غیرمترعارف همراه با ساکنان بافت اصلی شهر زندگی می‌کنند (خداپاری، ۱۳۹۳، ۵). حاشیه‌نشینانی تا حدود زیادی مترادف با

مفاهیمی چون زاغه‌نشینی، آلونک‌نشینی، حلبی‌آباد و غیره به‌کار برده شده است که هرکدام مفهوم خاص خود را دارند. در سایر زبان‌ها و فرهنگ‌های جهان نیز اصطلاحات متفاوتی در این مورد وجود دارد مانند رانچو^۱ یا فاولا^۲ در آمریکای لاتین، بوستی^۳ یا کامپونگ^۴ در آسیا، بی‌دویل^۵ یا شانتی تاون^۶ در آفریقا (البوغبیش، ۱۳۹۵).

برخی از کارشناسان امور شهری، قرارگرفتن محل سکونت فرد در حاشیه شهر را معیار تعریف حاشیه‌نشینی در نظر می‌گیرند. اگرچه بیشتر حاشیه‌نشینان در حاشیه شهرها زندگی می‌کنند اما بسیاری از افرادی که در داخل محدوده شهری زندگی می‌کنند، ولی جزو حاشیه‌نشینان به حساب می‌آیند و برعکس کسانی هم هستند که در حاشیه شهرها زندگی می‌کنند ولی حاشیه‌نشین نیستند. آبرامز^۷ حاشیه‌نشینی را در معنای عام شامل تمام کسانی می‌داند که در محدوده اقتصادی شهر ساکن هستند و بیشتر آن‌ها مهاجران روستایی هستند که به منظور گذراندن بهتر زندگی راهی شهرها می‌شوند (بزی، کیانی و صفرزائی، ۱۳۹۵).

به‌طور کلی به‌نظر می‌رسد، مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم به‌طور کلی و مناطق حاشیه‌نشین به‌طور خاص با چالش‌های مواجه می‌باشد. درعین حال، پیشگیری از جرم راهبرد نوین و کم‌هزینه در مقابله با ناامنی و بهبود امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین است. در شرایط کنونی باتوجه‌به فزاینده‌گی هرچه بیشتر مناطق حاشیه‌نشین باید به مشکلات و مسائل این مناطق و مخصوصاً از نظر پیشگیری از جرائم توجه ویژه شود. امروزه وقتی از پیشگیری از جرم سخن گفته می‌شود، مقصود از آن مجموعه فعالیت‌ها و تدابیری است که از پایه و اساس مانع وقوع جرم و فعلیت‌یافتن اندیشه جنایی

-
1. rancho
  2. favela
  3. bustee
  4. kampong
  5. bidonville
  6. shanty town
  7. Abrams

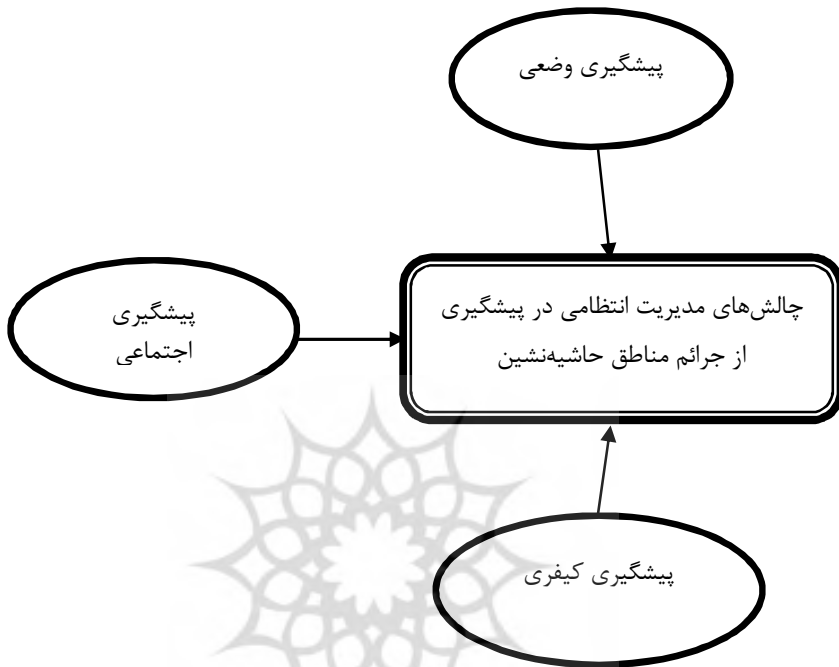
می‌شود و با ریشه‌ها و علل پیدایی جرم مبارزه می‌کند (رشاد، ۱۳۸۰، ۱۹). پیشگیری از جرم عبارت است از؛ پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای ازبین‌بردن یا کاهش آن (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۲، ۲۱). پیشگیری از جرائم می‌تواند پیشگیری کنشی یا غیرکیفری و پیشگیری واکنشی یا کیفری باشد.

پیشگیری کنشی که از حیث ماهوی اقدامی پیشینی است با مداخله در فرایند گذر از اندیشه به فعل مجرمانه اعمال می‌شود (نیازپور، ۱۳۸۳، ۱۷۲). این نوع پیشگیری قبل از وقوع جرم انجام می‌شود و توسل به اقدام‌های غیر سرکوب‌گر و غیرقهرآمیز که دارای ماهیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، وضعی، آموزشی و مانند آن هستند، به‌منظور جامعه‌پذیر و قانون‌گرا ساختن افراد و حفاظت از آماج‌های جرم برای جلوگیری از وقوع جرم به‌کار برده می‌شود. پیشگیری غیرکیفری خود به دو شاخه وضعی و اجتماعی تقسیم می‌شود. پیشگیری واکنشی یا کیفری از نظر ماهوی اقدامی پسینی است و پس از ارتکاب رفتار مجرمانه با استفاده از ابزارهای کیفری از رهگذر نظام عدالت کیفری اعمال می‌شود (ذوالفقاری و داودی‌دهقانی، ۱۳۹۸، ۴۴).

ج) مدل مفهومی

با استفاده از نظریه‌ها و تکیه بر ادبیات موجود، این تحقیق در پی احصاء چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند است؛ به‌عبارت‌دیگر، این پژوهش به بررسی چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی، اجتماعی و کیفری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند می‌پردازد. بر این اساس، در تبیین چهارچوب نظری بر بخشی از نظریه‌های مربوط به جرائم و آسیب‌های اجتماعی از جمله کنترل اجتماعی، پیوند افتراقی، آنومی (نابسامانی) دورکیم، نظریه محرومیت نسبی و دیدگاه بوم‌شناسی و جمعیتی؛ همچنین نظریه‌های مربوط به حاشیه‌نشینی شامل دیدگاه نابرابری، دیدگاه کارکردگرایان و دیدگاه جامعه‌گرایان جدید تأکید می‌شود؛ لذا مدیریت انتظامی مطابق بخشی از دیدگاه‌های فوق، بر اساس سه زیرمجموعه اصلی مدیریت پیشگیری انتظامی (پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی، پیشگیری

کیفیری) به دنبال احصاء چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین است. مدل مفهومی پیشنهادی تحقیق مطابق بخشی از دیدگاه‌های نظری مطرح شده در بالا، در شکل زیر ترسیم شده است.

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش (محقق ساخته)

جمع‌بندی

بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه، نشان‌دهنده اهمیت و حیاتی بودن این مقوله‌ها در افزایش امنیت اجتماعی هستند، اما متأسفانه آن‌طور که می‌بایست، مورد توجه قرار نگرفته است. مرور ادبیات پژوهشی موجود نیز در این رابطه، چه در داخل و چه در خارج از کشور اگر انجام شده بیشتر به مسائلی مانند مشکلات انتظامی در بافت‌های فرسوده، اعتیاد، سرقت، فضای سایبری، امنیت اخلاقی و طراحی محیطی و... پرداخته است؛ لذا تجمیع کاوش و بررسی چالش‌های مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم در مناطق

حاشیه‌نشین شهری در یک موضوع پژوهشی، آن‌هم به شیوه مطالعات کیفی از نوع اکتشافی، انجام نشده است.

روش

این پژوهش به لحاظ ماهیت کیفی از نوع اکتشافی است. جامعه مشارکت‌کننده شامل فرماندهان و مدیران انتظامی، قضات دادگستری و استادان صاحب‌نظر و خبره در حوزه پیشگیری انتظامی از جرم شاغل در دانشگاه بیرجند بوده که با روش نمونه‌گیری قضاوتی هدفمند به‌شرط اشباع نظری، تعداد موردنیاز برای انجام مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انتخاب شدند که محقق با تعداد نوزده نفر به اشباع نظری رسید. روش‌های گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. برای بررسی روایی داده‌ها در مصاحبه، از روش بازبینی به‌وسیله مشارکت‌کنندگان و برای تعیین پایایی داده‌ها، از روش مرور به‌وسیله خبرگان غیرشرکت‌کننده در پژوهش استفاده شد. در تحلیل مصاحبه‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده گردید. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، نرم‌افزار «مکس کیودا» نسخه ۲۰/۲۰ نیز مورد استفاده قرار گرفت.

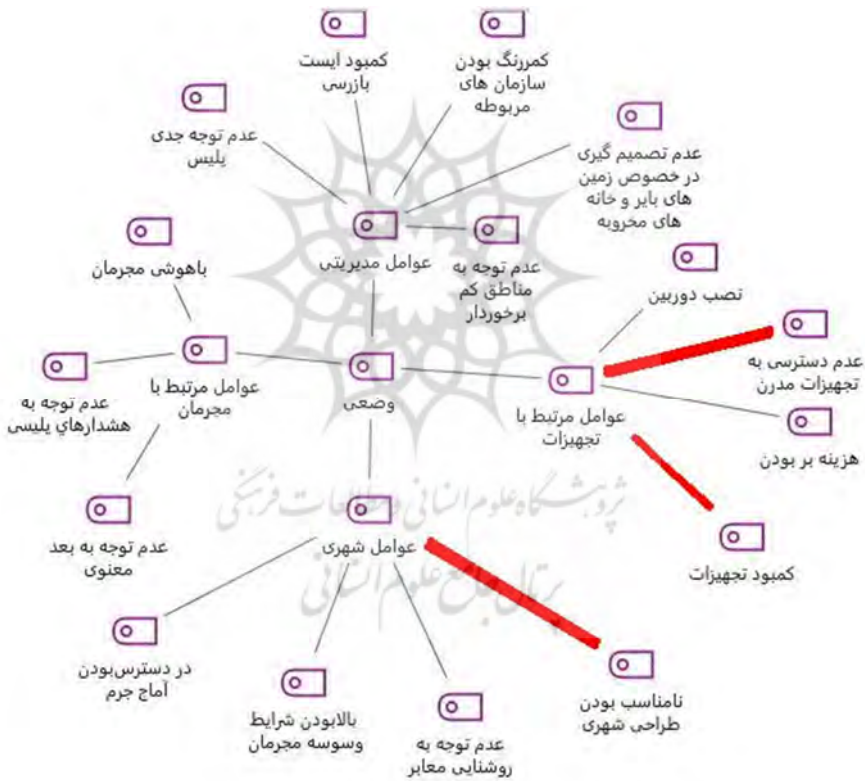
یافته‌ها

چالش‌های مهم مدیریت انتظامی در پیشگیری از جرائم مناطق حاشیه‌نشین بیرجند به تفکیک پیشگیری وضعی، اجتماعی و کیفی در جداول و شکل‌های ۱ تا ۳ آمده است.

جدول (۱) مقوله‌ها یا مضامین مرتبط با چالش‌های پیشگیری وضعی از جرائم

مقوله‌ها یا مضامین اصلی	مقوله‌ها یا مضامین فرعی
عوامل مدیریتی	۱- بی‌توجهی جدی پلیس
	۲- کمبود ایست بازرسی
	۳- کم‌رنگ بودن سازمان‌های مربوطه
	۴- عدم تصمیم‌گیری در خصوص زمین‌های بایر و خانه‌های مخروبه
	۵- بی‌توجهی به مناطق کم‌برخوردار
عوامل مرتبط با تجهیزات	۱- عدم نصب دوربین در نقاط مهم

نوع پیشگیری از جرم	مقوله‌ها یا مضامین اصلی	مقوله‌ها یا مضامین فرعی
		۲- عدم دسترسی به تجهیزات مدرن ۳- هزینه بر بودن پیشگیری وضعی ۴- کمبود تجهیزات
	عوامل مرتبط با مجرمان	۱- باهوشی مجرمان ۲- بی‌توجهی به هشدارهای پلیسی ۳- بی‌توجهی به بعد معنوی
	عوامل شهری	۱- در دسترس بودن آماج جرم ۲- بالابودن شرایط وسوسه مجرمان ۳- بی‌توجهی به روشنایی معابر ۴- نامناسب بودن طراحی شهری

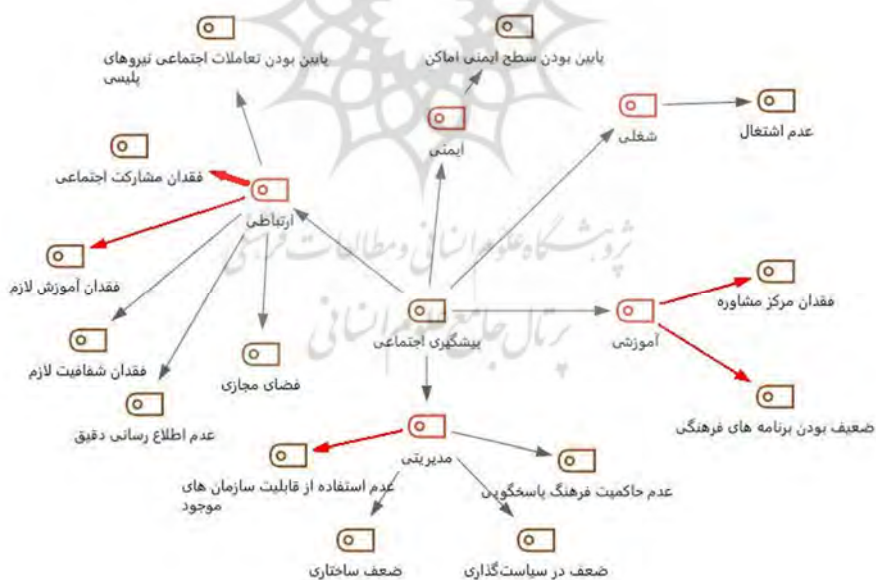

شکل (۱) شبکه مضامین چالش‌های پیشگیری وضعی از جرائم در مناطق حاشیه‌نشین بیرجند

جدول (۲) مقوله‌ها یا مضامین مرتبط با چالش‌های پیشگیری اجتماعی از جرائم

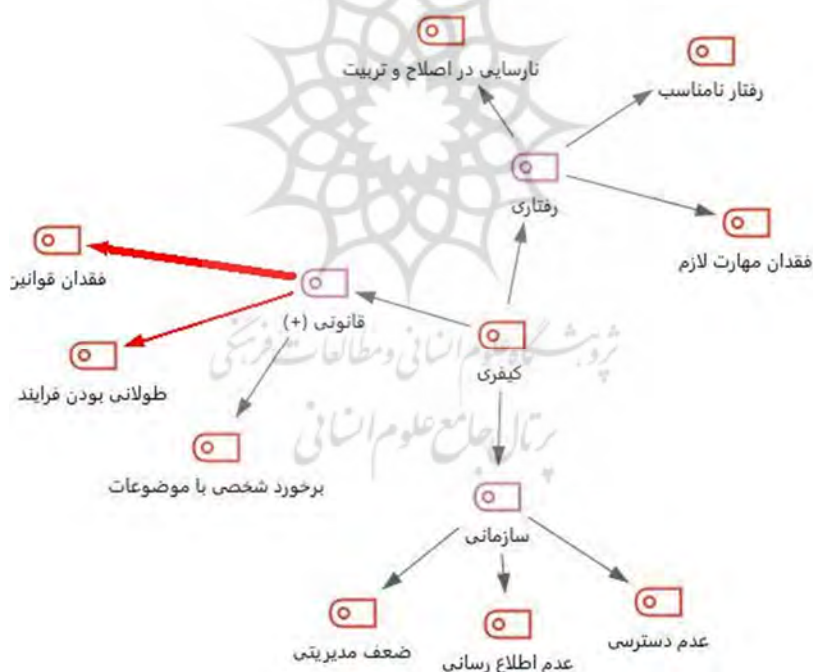
نوع پیشگیری از جرم	مقوله‌ها یا مضامین اصلی	مقوله‌ها یا مضامین فرعی
پیشگیری اجتماعی	ایمنی	۱- پایین بودن سطح ایمنی اماکن
	شغلی	۱- عدم اشتغال
عوامل مدیریتی	آموزشی	۱- فقدان مراکز مشاوره ۲- ضعیف بودن برنامه‌های فرهنگی
	عوامل ارتباطی	۱- عدم استفاده از قابلیت سازمان‌های موجود
		۲- ضعف ساختاری
		۳- ضعف در سیاست‌گذاری
		۴- عدم حاکمیت فرهنگ پاسخ‌گویی
	۱- پایین بودن تعاملات اجتماعی نیروهای پلیس	
۲- فقدان مشارکت اجتماعی		
۳- فقدان آموزش لازم		
۴- فقدان شفافیت لازم		
۵- عدم اطلاع‌رسانی دقیق		
۶- عدم مدیریت صحیح فضای مجازی		

شکل (۲) شبکه مضامین چالش‌های پیشگیری اجتماعی از جرائم در مناطق حاشیه‌نشین بیرجند

جدول (۳) مقوله‌ها یا مضامین مرتبط با چالش‌های پیشگیری کیفری از جرائم

نوع پیشگیری از جرم	مقوله‌ها یا مضامین اصلی	مقوله‌ها یا مضامین فرعی
پیشگیری کیفری	قانونی	۱- فقدان قوانین در تعریف و برخورد با جرائم
		۲- طولانی بودن فرایند اجرای حدود و تعزیر
		۳- برخورد شخصی پلیس با موضوعات
سازمانی	مردم	۱- ضعف مدیریتی
		۲- عدم اطلاع‌رسانی مجازات جرم‌ها به مردم
		۳- عدم دسترسی راحت و سریع به پلیس

شکل (۳) شبکه مضامین چالش‌های پیشگیری کیفری از جرائم در مناطق حاشیه‌نشین بیرجند

بحث و نتیجه‌گیری

در رابطه با چالش‌های پیشگیری وضعی بین یافته‌ها و نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش شربتیان و همکاران (۱۴۰۰)، سیدعلی‌پور و گودرزی (۱۴۰۰)، درویشی و همکاران (۱۳۹۷) و سوهن (۲۰۱۶)، هم‌راستایی وجود داشت.

در این پژوهش شاهد هستیم که پیشگیری وضعی دارای چالش‌های عمده‌ای نیز هست که بخشی از آن به عوامل مدیریتی از قبیل: بی‌توجهی جدی پلیس، کمبود ایست بازرسی، عدم تصمیم‌گیری در خصوص زمین‌های بایر و خانه‌های مخروبه، کم‌رنگ‌بودن نقش سازمان‌های مربوطه و بی‌توجهی به مناطق کم‌برخوردار برمی‌گردد. بخش دیگر به عوامل مرتبط با تجهیزات شامل عدم نصب دوربین در نقاط مهم، عدم دسترسی به تجهیزات مدرن، هزینه‌بر بودن پیشگیری وضعی و کمبود تجهیزات؛ عوامل مرتبط با مجرمان مانند باهوشی مجرمان، بی‌توجهی به هشدارهای پلیسی و بی‌توجهی به بعد معنوی و بخشی به عوامل شهری شامل در دسترس بودن آماج جرم، بالا بودن شرایط و سوسه مجرمان، بی‌توجهی به روشنایی معابر و نامناسب بودن طراحی شهری مربوط می‌شود.

در تبیین چالش‌های مدیریتی فوق می‌توان گفت: با توجه به شرایط اقتصادی کشور و وجود تحریم‌های گسترده، دولت‌ها نتوانسته‌اند با صرف هزینه‌های بالا، کارایی این نوع از پیشگیری را بالا ببرند. توجه جدی‌تر پلیس و افزایش ایست‌های بازرسی نیازمند استخدام نیروهای جدید و تجهیزات بیشتر است که خود نیازمند پول و اعتبارات زیادی است که در حال حاضر دولت قادر به تأمین آن نبوده و یا احتمالاً در اولویت مخارج دولت نیست. تصمیم‌گیری در خصوص زمین‌های بایر و خانه‌های مخروبه در حوزه اختیارات نیروی انتظامی نیست و نیازمند همکاری چندین سازمان است که به علت مسائل مرتبط با حقوق شهروندی و عدم هماهنگی بین سازمان‌ها پیگیری جدی نمی‌شود. توجه به مناطق کم‌برخوردار هم نیازمند برنامه درازمدت است.

در تبیین چالش‌های مرتبط با تجهیزات می‌توان گفت: حل همهٔ این چالش‌ها شامل نصب دوربین در نقاط مهم، دسترسی به تجهیزات مدرن، تأمین هزینه‌های پیشگیری وضعی و تجهیزات پرهزینه بوده و در میان‌مدت و درازمدت امکان‌پذیر است ضمن این‌که افزایش روزافزون تورم و هزینه‌های خانوار موجب شده که تجهیزات نصب‌شده توسط مجرمان و افراد دیگر از سر تنگدستی دزدیده شود و یا از بین برود. از طرفی، گشت‌های انتظامی کافی نبوده و مجرمان با خیال آسوده‌تری به انجام اعمال مجرمانهٔ مبادرت می‌ورزند.

چالش‌های مرتبط با مجرمان مانند باهوشی مجرمان، بی‌توجهی به هشدارهای پلیسی و بی‌توجهی به بُعد معنوی را می‌توان این‌طور تبیین کرد که مجرمان باهوش در خصوص جرائم از خلاقیت بالایی برخوردارند و جلوگیری از جرائم نیازمند استخدام نیروهای تحصیل‌کرده، باهوش و نیز مطمئن از نظر معنوی و اخلاقی است که این افراد با حقوق معمول به استخدام نیروی انتظامی در نمی‌آیند و محدودیت‌های خاص خود را هم از بُعد مجوز و هم بودجه دارد.

چالش‌های مرتبط با عوامل شهری شامل در دسترس بودن آماج جرم، بالا بودن شرایط و سوسهٔ مجرمان، بی‌توجهی به روشنایی معابر و نامناسب بودن طراحی شهری را می‌توان این‌طور تبیین کرد که: کاهش آماج جرم و تغییر شرایط و سوسهٔ مجرمان، توجه بیشتر به روشنایی معابر و مناسب کردن طراحی شهری هم هزینه‌بر است و بودجهٔ فعلی نیروی انتظامی کفاف حل این چالش‌ها را نمی‌کند. در کل جهت افزایش تأثیر پیشگیری وضعی لازم است که در گام اول بودجهٔ کافی تأمین شود.

نتایج پژوهش در قسمت چالش‌های پیشگیری اجتماعی با نتایج پژوهش شربتیان و همکاران (۱۴۰۰)، درویشی و همکاران (۱۳۹۷)، ویزل دیبورا (۲۰۱۶) و چن و همکاران (۲۰۲۰) هم‌راستا بود.

نتایج نشان داد که نیروی انتظامی در پیشگیری اجتماعی از جرائم با چالش‌هایی از قبیل پایین بودن سطح ایمنی اماکن؛ عدم اشتغال شهروندان؛ عوامل آموزشی شامل فقدان مراکز مشاوره و ضعیف بودن برنامه‌های فرهنگی؛

عوامل مدیریتی شامل عدم استفاده از قابلیت سازمان‌های موجود، ضعف ساختاری، ضعف در سیاست‌گذاری و عدم حاکمیت فرهنگ پاسخ‌گویی؛ عوامل ارتباطی شامل پایین‌بودن تعاملات اجتماعی نیروهای پلیس، فقدان مشارکت اجتماعی، فقدان آموزش لازم، فقدان شفافیت لازم، عدم اطلاع‌رسانی دقیق و عدم مدیریت صحیح فضای مجازی) روبه‌رو است.

یافته‌های پژوهش در این بخش را می‌توان چنین تبیین کرد:

پایین‌بودن سطح ایمنی اماکن را می‌توان این‌طور تبیین کرد: بیشتر زمین‌های مناطق حاشیه‌نشین فاقد سند رسمی بوده و گاهی بدون مجوز شهرداری در شرایطی نایمن ساخته شده‌اند که خود این مشکل یا به دلیل سند نداشتن زمین‌ها و در نتیجه عدم صدور جواز کار و یا عدم توانمندی ساکنان در پرداخت هزینه‌های جواز کار و یا خرید مصالح استاندارد بوده است.

در مورد عدم اشتغال شهروندان می‌توان گفت: اغلب مردم در این مناطق فاقد شغل مناسب و دائمی هستند که خود عامل بسیاری از جرائم و روی آوردن آن‌ها به مشاغل کاذب مانند دلالی، بنگاه‌داری، قاچاق مواد مخدر، زورگیری، فحشاء و... است.

در خصوص چالش مراکز مشاوره و ضعیف‌بودن برنامه‌های فرهنگی نیز به نظر می‌رسد، تعداد مراکز مشاوره که توسط کمیته امداد، بهزیستی و پاسگاه‌ها به خدمت گرفته شده هم کم بوده و هم فاقد توانمندی کافی در ارائه راهنمایی‌های مؤثر می‌باشند. برنامه‌های فرهنگی از محتوا و جذابیت‌های مطلوب و تأثیرگذار برخوردار نیستند و در جذب حداکثری شهروندان کفایت لازم را نداشته‌اند؛ چراکه با نیازهای روحی و روانی اقشار متفاوت در سنین مختلف و با گرایش‌ها و تمایلات گوناگون فرهنگی، سیاسی و... هماهنگ نبوده و غالباً توسط افرادی با مهارت‌های پایین برنامه‌ریزی و اجرا می‌گردد که از نمونه‌های عینی آن می‌توان به برنامه‌های صداوسیماي خراسان جنوبی اشاره کرد.

در خصوص چالش عوامل مدیریتی لازم به توضیح است که هیچ سازمانی به‌تنهایی نمی‌تواند اثربخشی مؤثری در کاهش جرائم داشته باشد و این مهم با اصلاح ساختارهای سازمان‌ها، مشارکت جدی سازمان‌های مرتبط، کاهش تصدی‌گری سازمان‌ها، دقت در جذب نیروهای متخصص در حوزه فرهنگی، پاسخ‌گومودن سازمان‌ها، اعتماد به شهروندان و نهادهای غیردولتی و پشتیبانی و توانمند نمودن آن‌ها، افزایش تعاملات اجتماعی نیروهای پلیس و اطلاع‌رسانی دقیق میسر می‌گردد. مدیریت صحیح فضای مجازی نیز به‌عنوان یک چالش مطرح شده است. اگرچه این فضا موجبات سهولت در انجام بسیاری از کارها را فراهم می‌کند، ولی در عین حال، موجب آسیب‌هایی در جامعه می‌شود که این آسیب‌ها زمینه افزایش جرم و پیامدهای منفی فردی شامل تزلزل در هویت افراد و بی‌هویتی، ایجاد و گسترش بی‌نظمی در جامعه و انتشار محتواهای غیراخلاقی و مستهجن و پورن را فراهم می‌کند. در مجموع می‌توان نتیجه‌گیری کرد که فضای مجازی از چالش‌های جدی پیشگیری اجتماعی از جرم است که باید نسبت به آن اقدامات بهینه و به‌موقع انجام داد.

نتایج پژوهش در قسمت چالش‌های پیشگیری کیفری با نتایج پژوهش یوسفی و شیدا بیان (۱۳۹۸)، محمدی برزگر (۱۳۹۹) و بختیاری و رضازاده (۱۳۹۷) هم‌راستا بوده است.

در این پژوهش شاهد هستیم که پیشگیری کیفری دارای چالش‌های عمده‌ای هست که شامل عوامل رفتاری مانند نارسایی در اصلاح و تربیت مجرمان، رفتار نامناسب مأموران و قضات با مردم و فقدان مهارت لازم مراجع قضایی؛ عوامل قانونی مانند فقدان قوانین در تعریف و برخورد با جرائم، طولانی بودن فرایند اجرای حدود و تعزیر و برخورد شخصی پلیس با موضوعات؛ و عوامل سازمانی مانند ضعف مدیریتی، عدم اطلاع‌رسانی مجازات جرم‌ها به مردم و عدم دسترسی راحت و سریع به پلیس مربوط است. یافته‌های پژوهش در این بخش را می‌توان چنین تبیین کرد:

در بحث چالش‌های مرتبط با عوامل رفتاری باید گفت یکی از اهداف پیشگیری کیفری مجازات و اصلاح مجرمان است. رسیدن به این هدف در بستر

مقررات مناسب آیین دادرسی کیفری میسر می‌شود. امروزه بسیاری از پرونده‌هایی که در دادگاه‌ها مطرح می‌شود، جنبه فنی و تخصصی دارد که قوه قضائیه با کمبود کارشناس فنی و متخصص مواجه است. عدم مهارت‌های فنی و تخصصی موجب رفتار نامناسب و برخورد‌های شخصی و گاهی ضدونقیض مأموران و قضات با مردم شده و نارضایتی زیادی را در عموم جامعه ایجاد نموده و دیدگاه مردم را نسبت به این مراجع منفی کرده است.

در مورد چالش فقدان قوانین در تعریف و برخورد با جرائم می‌توان گفت: مهم‌ترین چالش نظام ادله علمی در حقوق کیفری ما موضوعیت ادله است که قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ به آن تصریح کرده و طبق آن قاضی ملزم به صدور حکم بر اساس آن است؛ خواه از این ادله علم حاصل شود یا نشود (مگر این که علم به خلاف آن داشته باشد). نتیجه موضوعیت، کم‌رنگ‌شدن نقش ادله علمی در برخی از جرائم است، جرائمی که دارای شاکی خصوصی است و حق الناس و حقوق عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. استفاده از ابزارهای نوین در مواردی با حریم خصوصی در تضاد است (مانند امتناع متهم از انجام آزمایش‌های پزشکی) ولی متن قانونی ناظر بر این موضوع وجود ندارد. اگرچه باتوجه به اصول متعدد قانون اساسی، محتوای فصل اول قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ و قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی امکان تعرض به حریم خصوصی به بهانه کشف حقیقت و دادرسی کیفری وجود ندارد، ولی فقدان قانون می‌تواند مایه سوءاستفاده متهمان، مجرمین و حتی عوامل نظام عدالت کیفری شود. نهادهای متعدد با رویه‌ها و مقررات مختلف نظرات علمی - فنی به دستگاه عدالت کیفری ارائه می‌دهند که منجر به تشتت رویه و صدور احکام متضاد می‌شود. این تعارضات می‌تواند موجب نارضایتی شود زیرا در موارد مشابه، احکام متضاد صادر می‌شود. نظارت قضات بر کارشناسان ضعیف بوده و بعضاً منجر به طولانی‌بودن فرایند اجرای حدود و تعزیر (اطاله دادرسی) و تضییع حقوق طرفین می‌شود.

در مورد چالش‌های مرتبط با عوامل سازمانی از قبیل ضعف مدیریتی، عدم اطلاع‌رسانی مجازات جرم‌ها به مردم و عدم دسترسی راحت و سریع به پلیس

نیز می‌توان گفت: اساساً به مدیریت علمی در حوزه‌های قضایی زیاد توجه نمی‌شود و مدیریت‌ها بیشتر سلیقه‌ای است. مردم اغلب از مجازات‌های مختلف مرتبط با جرائم اطلاعی ندارند و در این خصوص اطلاع‌رسانی لازم و کافی نه در صداوسیما و نه در فضای مجازی انجام نمی‌گیرد. این امر باعث می‌شود که حقوق مجرمان در بسیاری از موارد نقض شده و یا بسته به محل دادگاه، شخص قاضی و شخصیت و جایگاه اجتماعی، سیاسی، علمی و... فرد متهم، احکام متفاوت و حتی متناقضی صادر شود. از طرفی بین افراد پلیس و مردم چندان رابطه مبتنی بر روابط انسانی وجود ندارد و نوعی ترس از پلیس در بخشی از جامعه ما ریشه دوانیده است. در این خصوص لازم است بررسی‌های بیشتری صورت گیرد تا چرایی آن روشن شود ولی در حال حاضر شاهد چنین پدیده‌ای هستیم. مجموعه این عوامل موجب پیدایش و ظهور چالش‌های مذکور در بحث پیشگیری کیفری از جرائم شده است.

پیشنهادها

درمجموع باتوجه به چالش‌های احصاء شده، پیشنهادهایی از قبیل تشکیل کارگروه‌های تخصصی با عنوان پیشگیری وضعی، پیشگیری اجتماعی و پیشگیری کیفری با شرکت کارشناسان متخصص در نیروی انتظامی، تأمین بودجه لازم، تعیین تکلیف زمین‌ها و منازل فاقد سند رسمی و جلوگیری از ساخت‌وسازهای شبانه و بدون مجوز، افزایش ضریب اشتغال و تعداد مراکز مشاوره، ارائه برنامه‌های فرهنگی باکیفیت با استفاده از نظرات متخصصین در حوزه‌های روان‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی، اصلاح ساختار سازمان‌های موجود و کاهش تصدی‌گری آن‌ها، افزایش تعاملات اجتماعی پلیس با مردم و اطلاع‌رسانی دقیق اقدامات انجام شده، ارائه آموزش‌های جذاب و اثربخش هم برای کارکنان نیروی انتظامی و دستگاه‌های ذی‌ربط و هم مردم در مورد انواع جرائم و شیوه‌های پیشگیری، مدیریت صحیح فضای مجازی و نظارت بر آن از طریق تدوین قوانین و مقررات و آموزش‌های نوین جهت استفاده مناسب از آن‌ها، تدوین برنامه‌ها و اجرای آموزش‌های لازم جهت اصلاح

و تربیت مجرمان، اصلاح رفتار نامناسب مأموران و قضات با مردم از طریق نظارت واحدهای حفاظت و اطلاعات و برخورد با افراد خاطی و همچنین اجرای دوره‌های آموزشی تخصصی جهت افزایش مهارت موردنیاز مراجع قضایی و تدوین قوانین و مقررات شفاف و صریح در مورد تعریف و برخورد با جرائم جهت جلوگیری از برخورد سلیقه‌های پلیس با جرم و مجرمان می‌تواند موجب رفع و بهبود این چالش‌ها شود.

سپاسگزاری

از فرماندهان و مدیران انتظامی، قضات دادگستری و استادان صاحب‌نظر و خبره در حوزه پیشگیری انتظامی از جرم شاغل در دانشگاه بیرجند تشکر و قدردانی می‌شود.

- آرزومندان، راضیه؛ و میکائیکی، جواد. (۱۳۹۴). تحلیل ویژگی‌های کالبدی سکونت‌گاه‌های حاشیه شهر بیرجند (مطالعه موردی: محله موسی بن جعفر). اولین کنفرانس بین‌المللی علوم جغرافیایی، آباد،

<https://civilica.com/doc/562188/>

- البوغبیش، عمار. (۱۳۹۵). بررسی جرم در شهرک‌های اقماری اطراف کلان‌شهرها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه قم، دانشکده حقوق.

<http://sid.ir.paper/518895/fa>

- بختیاری، تقی؛ و رضازاده، اکبر. (۱۳۹۷). چالش‌های پلیس در مدیریت امنیت عمومی با تأکید بر امنیت اخلاقی. فصلنامه علمی امنیت ملی، ۳۴(۹)، صص ۴۹۳-۵۲۳.

<http://sid.ir.paper/94097/fa>

- بختیاری، تقی؛ هاشمی، حمید؛ و سعیدی، سیدعباس. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر حاشیه‌نشینی بر جرائم اجتماعی (مطالعه موردی: شهرستان مشهد). فصلنامه انتظام اجتماعی، ۵(۲)، صص ۱۳۹-۱۶۳.

<http://sid.ir.paper/187336/fa>

- بزی، خدارحم؛ کیانی، اکبر؛ و صفرزایی، عبدالغنی. (۱۳۹۵). بررسی علل شکل‌گیری و راهکار مقابله حاشیه‌نشینی شهر زابل با تأکید بر توانمندسازی. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری، ۳(۲۱)، صص ۱۷-۲۸.

<http://sid.ir.paper/517797/fa>

- جمشیدی، علیرضا. (۱۳۹۲). اسکان غیررسمی، اولویت‌بندی چالش‌های کرمانشاه. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۵(۴)، صص ۲۲۱-۲۴۲.

<http://sid.ir.paper/472003/fa>

- خدایاری، عباداله. (۱۳۹۳). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شیوع جرائم در شهر اهواز (مورد مطالعه: مناطق حاشیه‌نشین). پایان‌نامه

کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.

- درویشی، صیاد؛ محمدی مقدم، یوسف؛ و میرزاخانی، عبدالرحمن. (۱۳۹۷). تأثیر اقدامات مدیریت انتظامی در پیشگیری وضعی از جرم. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی، ۱۳(۳)، صص ۳۹۹-۴۱۸.

<http://sid.ir.paper/514997/fa>

- ذوالفقاری، حسین؛ و داودی‌دهقانی، ابراهیم. (۱۳۹۸). فرماندهی و مدیریت انتظامی پیشگیری از جرم. تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین.

- ذوالفقاری، حسین؛ و صیدال، فعال. (۱۳۹۴). بررسی نقش پلیس در پیشگیری اجتماعی از جرم (مطالعه موردی: منطقه ۲ و ۱۲ شهر تهران). فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ۴(۴۱)، صص ۱۸-۳۱.

<http://sid.ir.paper/502598/fa>

- رجبزاده‌چناری، کاظم؛ حاجی تبارفیروزجائی، حسن؛ و اسماعیلی، مهدی. (۱۳۹۹). پیشگیری از وقوع جرائم ثانویه در پرتو برنامه‌های پلیس اجتماع‌محور (مطالعه موردی: شهرستان بابل). فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ۱۲(۶۴)، صص ۱۳-۴۵.

http://sss.jrl.police.ir/article_94941.html

- رشاد، علی‌اکبر. (۱۳۸۰). دانشنامه امام علی (ع). قم: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

- سیدعلی‌پور، سیدخلیل؛ و گودرزی، حمیدرضا. (۱۴۰۰). چالش‌های برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت شهری در جرم‌خیزی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی: منطقه ۱۴ شهرداری تهران). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۱۴(۳۳)، صص ۵۳-۷۳.

<https://pogra.jrl.police.ir>

- شربتیان، محمدحسن؛ عمرانی، مهدی؛ و سالاری، محمد. (۱۴۰۰). میزان تأثیر عملکرد پلیس جامعه‌محور در مقابله با جرائم از دیدگاه شهروندان

حاشیه‌نشین شهر مشهد. پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، ۱۴(۲)، صص ۸۳-۱۰۸.

<http://sid.ir.paper/957371/fa>

- شیری، عباس. (۱۳۸۶). نقد و بررسی لایحه پیشگیری از وقوع جرم. فصلنامه پیشگیری از جرم، ۳(۲)، صص ۱-۱۲.

- عبدالرحمانی، رضا؛ و کشتکار، رسول. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر تعامل برون‌سازمانی رؤسای کلانتری در پیشگیری از جرائم در شهر کرمانشاه. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، ۹(۳)، صص ۴۱۴-۴۴۱.

<http://sid.ir.paper/512500/fa>

- عبدی، عباس. (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی اجتماعی. قم: انتشارات سپهر.

- فرزامی نژاد، علیرضا. (۱۳۹۷). نقش مدیریت شهری در ارتقاء امنیت اجتماعی و کاهش جرم با استفاده از رویکرد CPTED در منطقه ۱۲ تهران. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، رشته معماری و مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دماوند، گروه معماری و مدیریت شهری.

- قانون مجازات اسلامی. (۱۳۸۳). چاپ بیست‌وهفتم، ماده دوم.

- کیانی‌سلمی، صدیقه؛ شاطریان، محسن؛ و صفری، حامد. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل تسهیل‌کننده توانمندسازی محله‌های حاشیه‌نشین شهر اصفهان (مطالعه موردی: محله عاشق‌آباد). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۸(۱)، صص ۱۶۱-۱۹۲.

<http://sid.ir.paper/288058/fa>

- کیخا، بتول؛ و مرادی‌سیاسر، حامد. (۱۳۹۴). واکاوی وقوع جرائم اجتماعی از منظر حاشیه‌نشینی. فصلنامه انتظام اجتماعی، ۷(۳)، صص ۱۰۷-۱۲۹.

<http://sid.ir.paper/499224/fa>

- کی‌نیا، مهدی. (۱۳۹۳). مبانی جرم‌شناسی. جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- محمدی برزگر، جعفر. (۱۳۹۹). موانع و راهکارهای پیشگیری انتظامی از جرائم هرزه‌نگاری در فضای سایبر. فصلنامه انتظام اجتماعی، ۱۲(۴)، صص ۱۴۱-۱۶۷.

<http://sid.ir.paper/20086024/fa>

- مداح، مجید؛ و شریفی، نوید. (۱۳۹۰). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم. فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، ۳(۳)، صص ۱۳۳-۱۵۵.

<http://sid.ir.paper/188877/fa>

- مصطفی‌نژاد، حسن. (۱۳۸۹). الگویی برای مدیریت انتظامی بحران‌های قومی ایران (مطالعه موردی: قوم کرد)، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده مدیریت و حسابداری.

<http://sid.ir.paper/polic/fa>

- نرصاصفهان‌نای، رضا؛ صفاری، بابک؛ و غفاریان، سارا. (۱۳۹۴). بررسی علل اقتصادی حاشیه‌نشینی با استفاده از اثر درمان (مطالعه موردی: شهر اصفهان). فصلنامه اقتصاد شهری، ۱(۱)، صص ۱-۱۶.

<http://sid.ir.paper/22101/fa>

- نوروزی، بهرام؛ بارانی، محمد؛ و سرکشیکیان، سیدمحمدحسین. (۱۳۹۲). پیشگیری از جرم (از نظریه تا عمل با تأکید بر نقش پلیس)، تهران، انتشارات معاونت تربیت و آموزش ناجا.

- نیازپور، امیرحسین. (۱۳۸۳). حقوق پیشگیری از بزهکاری در ایران. مجله حقوقی دادگستری، ۱۲(۴۹)، صص ۱۶۹-۲۲۶.

<http://sid.ir.paper/19326/fa>

- هزارجریبی، جعفر؛ و صفری‌شالی، رضا. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم (مطالعه موردی: زندانیان استان مرکزی)، فصلنامه علوم اجتماعی، ۴(۴)، صص ۴۱-۷۴.

<http://sid.ir.paper/93288/fa>

- یوسفی، تیمور؛ و شیداییان، مهدی. (۱۳۹۸). ارزیابی ساختار پیشگیری از جرم در قوه قضائیه با نگاهی بر آموزه‌های فقهی. مبانی فقهی حقوق اسلامی، ۱۳(۲۶)، صص ۲۶۱-۲۹۱.

<http://sid.ir.paper/17274/fa>

۱۲۵

- Enzo F., Zambrano-Verratti, J., and Reinout, K, 2019, Web-Based Participatory Mapping in Informal Settlements: The Slums of Caracas, Venezuela, Habitat International, in Press, Corrected Proof, Available Online, Article 102038.
- Graham Saunders, S., Dani, J., Barrington, S., Sridharan, S., Meo, W, 2016, Addressing Wash Challenges in Pacific Island Countries: A Participatory Marketing Systems Mapping Approach to Empower Informal Settlement Community Action, Habitat International, Vol. 55, PP. 159-166.
- Neeraj, D., and Sandra, C, 2019, Residents' self-Initiatives for Flood Adaptation in Informal Riverbank Settlements of Kathmandu, International Journal of Disaster Risk Reduction, Vol. 40, Article 101156.
- Rebecca Enobong, R., and Ogochukwu, O, 2018, Measuring the Socio-Economic Impact of Forced Evictions and Illegal Demolition; A Comparative Study Between Displaced and Existing Informal Settlements, The Social Science Journal, in Press, Corrected Proof, Available Online 27 December 2018.
- Safa, N. S., Maple, C., Watson, T., & Von Solms, R, 2018, Motivation and opportunity based model to reduce information security insider threats in organisations, Journal of information security and applications, 40, 247-257.
- Sohn, D, W. (2016). Residential Crimes and neighbourhood built Environment: Assessing the effectiveness Of Crime Prevention through.
- Weisel, Deborah. (2016). Analyzing Repeat Victimization,

Problem Solving Tool Series, No.2. Washington,
D.C.:Office of Community Oriented Policing
Services,U.S.Department of Justice.

